

การศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัย
ในเขตตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์
A Study of Belief in Spirit Communication Rituals of Khmer Ethnic Groups
in Nok Mueang Sub-district, Mueang District, Surin Province

ยโสธารา ศิริภาพระภากร^{1*} สุริยา คลั่งฤทธิ์² และ สำเร็จ อินทยุง³
Yasothara Siriphaphraphagon^{1*}, Suriya Klaungrit², and Samrong Inthayung³
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์^{1*}
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีเฉาหยาง ประเทศไต้หวัน²
บ้านตะโก ตำบลโคกยาง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์³
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus^{1*}
Chaoyang University of Technology, Taiwan²
Ban Tako, Khok Yang Sub-district, Prakhon Chai District, Buriram Province³
*Corresponding author, e-mail: yasotharar.s@gmail.com

วันที่รับบทความ: 5 มิถุนายน 2565; วันแก้ไขบทความ: 22 สิงหาคม 2565; วันตอบรับบทความ: 27 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยในเขตตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือในการวิจัย 3 แบบ คือ แบบบันทึกการสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครูมะมีวัด ผู้ป่วยที่ได้รับการเจ็บป่วยทางกายและเป็นผู้มารับบริการจากอาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรม ญาติของผู้ป่วย พระภิกษุสงฆ์ ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไปรวมทั้งสิ้น จำนวน 18 รูป/ คน ผลการวิจัยพบว่า การคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีพบกลุ่มชาติพันธุ์เขมรกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ โดยความเชื่อเรื่องผีส่วนใหญ่มักจะคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันที่รายละเอียดการปฏิบัติเพียงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากนี้ฐานคติที่มีความเชื่อในดวงวิญญาณยังมีการสืบทอด รักษาขนบธรรมเนียมเอาไว้ ผ่านทางพิธีกรรมการเซ่นไหว้ดวงวิญญาณในเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชน และครัวเรือน สำหรับพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณ พบว่า “มะมีวัด” ยังคงดำเนินการประกอบพิธีกรรมบูชาตามแบบที่ตนได้รับการถ่ายทอดมา

คำสำคัญ: ความเชื่อ พิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร จังหวัดสุรินทร์

Abstract

The research aimed to study of belief in spirit communication rituals of Khmer ethnic groups in Nok Mueang sub-district, Mueang district, Surin province. This research was qualitative research and collected the data using three types of research tools: observational record, interview form, and focus

group discussion form. The target group were eighteen people including Kru Mamuad, patients who suffer from physical illness and receives services from a teacher who performs the ritual, relatives of the patients, monks, community leaders, and general people. The results showed the persistence of the Khmer ethnic group in Nok Mueang sub-district, Mueang district, Surin province found scattered throughout the area. Most beliefs about ghosts are similar but differ in only a few practical details of the rituals. In addition, the belief in the spirit is inherited and kept the tradition through rituals offered to the souls in various festivals of communities and households. As for the spirit communication rituals, it was found that “Mamuad” still performs the worship rituals in the way he has been transmitted.

Keywords: Belief, Spirit Communication Rituals, Khmer Ethnic Groups, Surin Province

บทนำ

การดำเนินชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนี้มีการรักษาขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อแบบดั้งเดิม เป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มของตนเองโดยเฉพาะในด้านความเชื่อในเรื่องของไสยศาสตร์ เครื่องรางของขลัง การเสกเป่ายาสั่ง และการประกอบพิธีกรรม เช่น พิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณ ที่เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “มะมีวด” เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร (พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร และคณะ, 2560 : 127 – 129; ยโสธรา ศิริภาพระภากร และคณะ, 2564 : 87) ซึ่งพิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรม บูชาดวงวิญญาณ และยังมีการรักษาผู้เจ็บป่วยในพิธีกรรมและเป็นการรักษาตามฐานคติแบบพื้นบ้านที่มีการผสมผสานในเรื่องดวงวิญญาณและอำนาจเหนือธรรมชาติและเรื่องไสยศาสตร์ ด้วยวิธีการสื่อสารดวงวิญญาณมีกระบวนการขั้นตอน และรูปแบบ กับทั้งลักษณะ คือจะมีมนต์ตราเป็นภาษาพื้นบ้านโบราณ และมีการรดน้ำมนต์ และรักษาด้วย คาถาอาคมและยาพื้นบ้านโดยหมอชาวบ้านที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จะเห็นว่าความเชื่อในเรื่องดวงวิญญาณ และอำนาจเหนือธรรมชาติ ได้อยู่กับมนุษย์ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน (พระมหาวิระ สุขแสง, 2550 : 1) มนุษย์มีความเชื่อว่าการตายเป็นปรากฏการณ์ของร่างกายเท่านั้น เมื่อมนุษย์ตายแล้วร่างกายก็จะกลายเป็นดิน แต่ดวงวิญญาณยังคงอยู่ (ยโสธรา ศิริภาพระภากร, 2557 : 225) ซึ่งดวงวิญญาณนั้นตามคติความเชื่อของชุมชนชาวเขมรถิ่นไทย สามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับครัวเรือน และระดับสภาพแวดล้อม ในระดับบุคคล จะเรียกว่า ปลิง หรือ ขวัญ ซึ่งเป็นแกนสำคัญของแต่ละบุคคล ส่วนระดับครัวเรือนนั้น หมายถึง การเคารพนับถือต่อผีบรรพบุรุษ จะเห็นได้จากการมีพิธีกรรมเช่นไหว้บรรพบุรุษ และระดับสภาพแวดล้อม คือ ผีหรือเทพที่อาศัยอยู่ตามสภาพแวดล้อมต่าง ๆ (นิโรธ ศรีมันตะ และ นัฐริกา นพพันธุ์, 2562 : 46 - 47)

ความเชื่อทำให้เกิดพิธีกรรมขึ้น และหมู่ญาติพี่น้องตลอดจนมิตรสหายก็มาร่วมพิธีกรรมกันอย่างคับคั่งเพื่อให้กำลังใจและแสดงความเอื้ออาทรต่อกัน เช่น พิธีกรรมการทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งเป็นการเชื่อมต่อบetweenความเชื่อแบบดั้งเดิมกับสมัยใหม่ซึ่งแต่ก่อนเรื่องทรงเจ้าเข้าผีเป็นความเชื่อเฉพาะท้องถิ่น แต่ในยุคสมัยปัจจุบันผู้ที่มีความเชื่อได้มีการพัฒนาขึ้นตามยุคสมัยเป็นส่วนหนึ่งของบริบทในความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา คำสอนทางพระพุทธศาสนาถือว่าการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์เป็นทางที่จะพึงทำได้ด้วยความสามารถของตนพระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์ใช้ศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาเป็นเครื่องกำกับในเรื่องความเชื่อโดยยึดหลักกาลามสูตร ใช้เหตุผลพิจารณาในสิ่งต่าง ๆ ว่าสมควรเพียงใดที่จะเชื่อได้และให้เชื่อเรื่องกรรมเป็นสำคัญและพึงพระรัตนตรัยดีที่สุด (พระเทพวิสุทธิคุณ อุดตสนโต,

2548 : 125) เพราะเหตุใดความเชื่อในพิธีกรรมมะมีวัดนี้จึงยังปรากฏอยู่ทั้งที่ชนบทนี้ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา หรือเป็นชาวพุทธแล้วนั่นเอง ทั้งนี้ได้จัดให้ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของประชาชนในสังคมแบบชาวบ้าน เป็นความเชื่อในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อในเรื่องผีวิญญาณเทวดา (วิญญาณนิยม) ประชาชนไม่อาจแยกได้ว่าในส่วนใดเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนาจริงและในส่วนใดที่เป็นความเชื่อในเรื่องผีสังเทวดาอันเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมรวมไปถึงการเซ่นไหว้บรรพบุรุษและการประกอบพิธีกรรมมะมีวัด ในสภาพของสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปได้ทำให้ผู้คนจำนวนมากหาทางออกด้วยการพึ่งความเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นด้วยตาเปล่า และนับวันคนที่เชื่อสิ่งเหล่านี้จะเพิ่มมากขึ้นเนื่องด้วยปัญหาชีวิตที่พบเจอนั้นหาทางออกไม่ได้

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น งานวิจัยนี้จึงได้ศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ โดยมุ่งหวังทราบถึงเหตุผลที่ได้เข้าร่วมพิธีกรรมอันจะนำไปสู่การสืบทอดของผู้เชื่อในพิธีกรรมไปยังกลุ่มคนยุคใหม่ เป็นการรักษามรดกวัฒนธรรม ประเพณี ภาษา พิธีกรรม ความเชื่อแบบดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยในเขตตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

คำถามในการวิจัย

ความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยในเขตตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีมะมีวัดมีความเชื่อมาอย่างไร มีพิธีกรรมเป็นอย่างไรและที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนี้อย่างไรบ้าง

การทบทวนวรรณกรรม

ยโสธรา ศิริภาพระภากร และคณะ (2564 : 87) กล่าวว่า พิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เป็นการสื่อสารกับบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจะมียอดประกอบ ขันตอน และกระบวนการเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร เรียกพิธีกรรมนี้ว่า พิธีกรรมโหลมะมีวัด โดยวัตถุประสงค์ของการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ การปรึกษาหาทางออกเพื่อแก้ปัญหาการรักษาที่ไม่หาย การหาสาเหตุทำนายในอาการป่วย การรักษาผู้ป่วยด้วยการเชิญดวงวิญญาณมาปิดเป่า และการเซ่นไหว้ประจำปี นอกจากนี้ พระนัด จารุณโณ (2564 : 310) ยังกล่าวว่าการสื่อสารดวงวิญญาณยังหมายถึงการความกตัญญูต่เวที ต่อบรรพบุรุษ โดยการเซ่นสรวงบูชา เพื่อให้บรรพบุรุษพอใจ จากนั้นก็จะได้รับความเจริญ และได้รับการคุ้มครองจากบรรพบุรุษ

พิธีกรรมโหลมะมีวัด คือ การแสดงออกของความเชื่อและพิธีกรรมการรักษาคนในครอบครัวและญาติที่เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร ซึ่งส่วนใหญ่พบในเขตจังหวัดอีสานตอนใต้ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ (พระปลัดเสกสรร อธิปญโญ และคณะ, 2564 : 78; ยโสธรา ศิริภาพระภากร และคณะ, 2564 : 87; สารณี ขาวดี, 2554 : 185 - 186; พระศิริชัย ปภัสสรโร และคณะ, 2565 : 64 - 65; ธยาสุส ขอเจริญ และคณะ, 2563 : 190; ประทีป แพร่มย์, 2535 : 39 - 40)

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีขอบเขตของการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านเอกสาร ได้แก่ 1) เอกสารชั้นปฐมภูมิ คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2) ด้านเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ เอกสารทางวิชาการที่ได้นำเสนอไว้ในแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และพิธีกรรม กลุ่มชาติพันธุ์เขมร ที่ปรากฏทางเอกสารและข้อเขียนงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาเนื้อหา ด้านความเชื่อ และพิธีกรรม การสื่อสารดวงวิญญาณ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร ที่เรียกว่า มะมีวัด และการรักษาผู้ป่วยด้วยพิธีกรรม ทั้งยังเป็นการสื่อสารถึงดวงวิญญาณด้วยพิธีกรรมแห่งการบูชา ช่วงเดือนห้า และปรากฏคำสอนในพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้อง แนวทางการปฏิบัติตนเอง คำพูด การกระทำ ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ งานวิจัยนี้ เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selection) ในพื้นที่ที่บริบทตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่ ได้แก่ 1) เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อที่เข้มแข็งและยังมีการปฏิบัติต่อความเชื่อนั้นอยู่จนถึงปัจจุบัน 2) เป็นพื้นที่ที่มีครุเมะมีวัดผู้ประกอบพิธีกรรมจำนวนมาก และ 3) เป็นพื้นที่ที่มีการประกอบพิธีกรรมการเข้าทรงและมีผู้มาขอรับบริการอยู่เป็นประจำ

กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ครุเมะมีวัด จำนวน 3 คน ผู้ป่วยที่ได้รับการเจ็บป่วยทางกายและเป็นผู้มารับบริการจากอาจารย์ผู้ประกอบพิธีกรรม จำนวน 2 คน ญาติของผู้ป่วย จำนวน 2 คน พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 4 รูป ผู้นำชุมชนจำนวน 2 คน ประชาชนทั่วไป จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 18 รูป/คน

การสร้างเครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมี 3 แบบ ได้แก่ แบบบันทึกการสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม มีขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ดังนี้

1. แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม ใช้บันทึกการสังเกตและบันทึกข้อมูลในการประกอบพิธีกรรม และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมทั้งก่อนและหลังการประกอบพิธีกรรมตลอดถึงลำดับขั้นตอน

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้สัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อเก็บข้อมูลหลัก เช่น ความเชื่อ ที่มาของความเชื่อ ตลอดจนพิธีกรรมและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม ข้อห้ามการกระทำ สิ่งที่ต้องกระทำ เครื่องใช้ในการประกอบพิธีกรรม ความสำคัญของพิธีกรรม คติธรรมที่ปรากฏในพิธีกรรม หรือระหว่างการประกอบพิธีกรรม เป็นต้น เป็นการเข้าสัมภาษณ์เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ

3. แบบสนทนากลุ่ม ใช้การสนทนากลุ่มในการแสดงทัศนะความคิด ความเชื่อและเหตุผลและคติธรรม คำสอนที่ปรากฏในพิธีกรรม การสนทนากลุ่ม จะประกอบด้วย ครุเมะมีวัด ผู้ป่วย ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม ญาติของผู้ป่วย และผู้เข้าร่วมพิธีกรรม

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คือ แบบบันทึกการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้สร้างเรียบร้อยแล้วได้ดำเนินการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยอาจารย์ที่ควบคุม ตรวจสอบและผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน แบบสังเกตอย่างมีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสนทนากลุ่ม เพื่อให้เครื่องมือนี้มีความสมบูรณ์ในเบื้องต้น

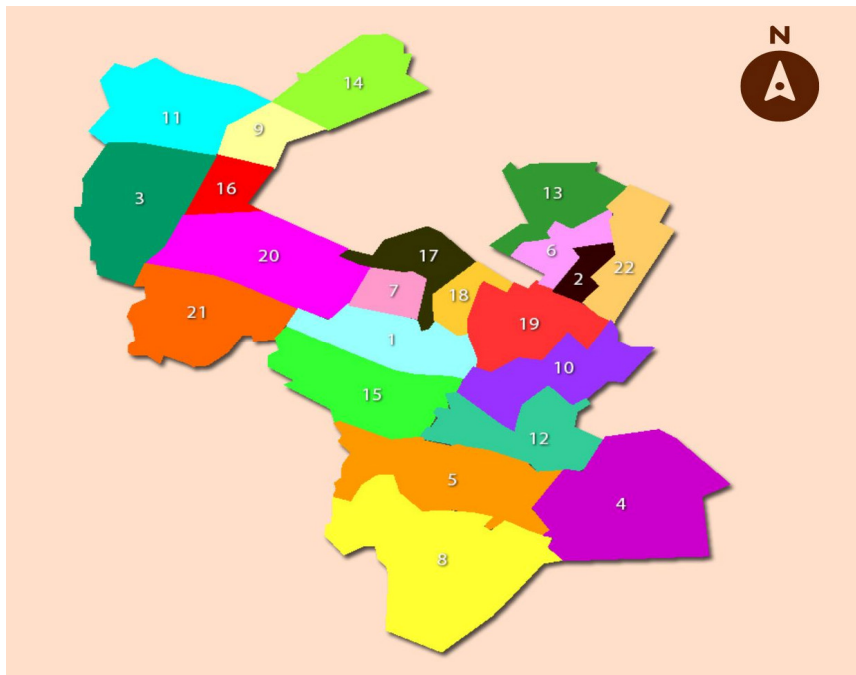
การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ศึกษาโดยติดต่อประสานงานกับสถานที่ที่มีการจัดพิธีกรรม ได้นำหนังสือขอความร่วมมือ เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัย จึงได้ดำเนินการโดยใช้แบบบันทึกสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญอื่น ๆ

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่อาศัยในเขตตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

จากประเด็นคำถามวิจัย “ความเชื่อในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรอาศัยในเขตตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีมะมีวัดมีความเชื่อมาอย่างไร มีพิธีกรรมเป็นอย่างไร และที่มีความเกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรนี้อย่างไรบ้าง” สามารถสรุปผลการวิจัย ดังนี้

1. ความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์เขมร พบว่า โดยกลุ่มชาติพันธุ์เขมรเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทย และเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเด่นชัดในการควบคุมอิทธิพลทางการเมืองของดินแดนอีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 พวกเขมรหรือขอมอาจจะอพยพมาจากทางภาคเหนือของแม่น้ำโขง โดยตามพวกมอญลงมาข้างล่างแต่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ทางทิศตะวันออกในดินแดนที่เป็นประเทศลาวในปัจจุบันและในที่ราบสูงโคราช รวมทั้งยังมีบางส่วนได้อพยพขึ้นไปตามลำน้ำโขง ตั้งถิ่นฐานปะปนกับกลุ่มดั้งเดิมอื่น ๆ มีหลักฐานว่าในราวพุทธศตวรรษที่ 12 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 13 ได้ปรากฏการก่อตั้งบ้านเรือนขนาดใหญ่ตามแบบวัฒนธรรมไทยเขมรที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย คือ ที่ชุมชนบ้านภูมิโปน ตำบลม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มคนชาวเขมรคงได้มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ด้วยเหตุผลทางการเมืองและอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) อยู่เป็นระยะ ในตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีจำนวน 22 หมู่บ้าน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนที่ชุมชนตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

จากภาพที่ 1 ตำบลนอกเมือง มีทั้งหมด 22 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านหนองกง หมู่ที่ 2 บ้านโคกปลัด หมู่ที่ 3 บ้านไทย หมู่ที่ 4 บ้านปรือเกียน หมู่ที่ 5 บ้านตะตังโง หมู่ที่ 6 บ้านทง หมู่ที่ 7 บ้านจัมเนียง หมู่ที่ 8 บ้านโคกกระเพา หมู่ที่ 9 บ้านโคกมะเมียน หมู่ที่ 10 บ้านพันธุลี หมู่ที่ 11 บ้านหลักวอ หมู่ที่ 12 บ้านเสม็ด หมู่

ที่ 13 บ้านโสน หมู่ที่ 14 บ้านตะเกียตระหาร หมู่ที่ 15 บ้านตาเดียวสามัคคี หมู่ที่ 16 บ้านคูพัฒนา หมู่ที่ 17 บ้านศรีณรงค์ หมู่ที่ 18 บ้านสุขสนาม หมู่ที่ 19 บ้านตราดระบอพัฒนา หมู่ที่ 20 บ้านหนองโคงพัฒนา หมู่ที่ 21 บ้านเฉลิมพระเกียรติ หมู่ที่ 22 บ้านปวงตึก ซึ่งพบกลุ่มชาติพันธุ์เขมรกระจายอยู่ทั่วพื้นที่

2. พัฒนาการความเชื่อจากอดีตสู่ปัจจุบัน พบว่า ความเชื่อเกิดจากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติ ระยะแรกของมนุษย์ต่อมาก็มีความหวาดกลัวเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของคนทีล่งลับไป แล้วมีความเชื่อในเรื่องก่อนที่ จะมีความเชื่อในทางศาสนาที่จะเข้ามา เมื่อเกิดความหวาดกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องมีการบวงสรวง เช่น ไห้ว บูชา ซึ่งความเชื่อแยกออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ความเชื่อแบบดั้งเดิมที่คนในชุมชนนั้นยึดถืออยู่ และความเชื่อที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนหรือ สื่อสารทางวัฒนธรรมกับคนกลุ่มอื่น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมด้วย สำหรับความเชื่อในชาวไทยเขมรที่สำคัญได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี อันเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมก่อนที่ มาเป็นระบบความเชื่อทางศาสนาซึ่ง เป็นความเชื่อก่อนที่จะมานับถือศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาเสียอีก ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์มีความเชื่อว่าการคาถา มนต์ อาคม หรือเครื่องรางของขลังสามารถป้องกันภัยอันตราย เช่น วิญญาณร้าย หรือมนต์ดำที่ใช้ในการทำร้ายทางร่างกายของศัตรูได้ ความเชื่อเรื่องครุกำเนิด (กรุกำเนิด) เป็นความเชื่อในเรื่องการเกิดมาของคนนั้นจะมีสิ่งที่เรียกว่าครุ ตามมารักษาด้วย หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นเทวดาประจำศรีษะก็ได้ ซึ่งจำเป็นมากต่อการที่ต้องจัดเครื่องบูชาที่เรียกว่า จวมกรุกำเนิด หรือแต่งครุกำเนิดนั่นเอง และความเชื่อเรื่องขวัญ (เฮาปริง) ขวัญที่ผู้คนชาวไทยเขมร มีความเชื่อว่าทุกคนจะมีขวัญประจำตนเมื่อขวัญหนีไปที่อื่นตนนั้นจะเกิดความเจ็บป่วยจำเป็นต้องเรียกขวัญกลับมาประจำตนเพื่อความสมบูรณ์พูนสุข ดังนั้น ความเชื่อสามารถกล่าวได้ว่ามีความสำคัญได้ว่า การยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือในคำสอนหรือในบุคคล หรือการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์หรือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผีวิญญาณ กลุ่มชาติพันธุ์เขมรมีความเชื่อเรื่องผีที่ฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิต ทั้งพิธีกรรม ประเพณี ตั้งแต่เกิดจนตายมากมาย เช่นเดียวกับทุกภูมิภาคในประเทศไทย โดยความเชื่อเรื่องผีส่วนใหญ่คล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันที่รายละเอียดการปฏิบัติเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่อธิบายหรือแสดงที่มาของสิ่งที่อยู่เหนือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ไม่อาจเข้าใจได้ ดังนั้น “ผี” จึงมีอำนาจอยู่เหนือคน อาจทำให้คนได้รับผลดี ผลร้ายก็ได้ ในบรรดาความเชื่อของมนุษย์ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด สถานที่ ไหน หรือเผ่าพันธุ์อะไร จะยุคใดสมัยใดก็ตาม ความเชื่อเรื่องผี หรือวิญญาณ ถือว่าเป็นความเชื่ออันดับต้นๆ ของคนเชื่อว่าสรรพสิ่งมีวิญญาณครองแม้แต่มนุษย์ก็ยังมีวิญญาณ เป็นต้น

3. ความเชื่อที่มีต่อดวงวิญญาณดั้งเดิมของกลุ่มชนในพื้นที่ พบว่า ฐานคติที่มีความเชื่อในดวงวิญญาณ และการดำรงอยู่ของวิญญาณเป็นวิถีความเชื่อแบบดั้งเดิมที่ยังมีการ สืบทอด รักษาขนบธรรมเนียมเอาไว้ ที่เราสามารถเห็นได้ในปัจจุบันนั้นคือ พิธีกรรมเช่น ไห้ว ดวงวิญญาณในยามมีกิจกรรม เทศกาล ของชุมชน และครัวเรือน อาจเป็นช่วงปีใหม่ ช่วงเทศกาลงานประเพณีประจำปี มักมีการจัดพิธีกรรมเพื่อบูชา เคารพ ที่เราเห็นได้ชัดเลย คือ ช่วงขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 และช่วง 6 ค่ำเดือน 6 (แชนตาโย) หมายถึง พิธีกรรมเช่น ไห้วศาลปู่ตาเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ การบูชาสัญลักษณ์จวมกรุกที่ตั้งอยู่บนหิ้งบูชาตามบ้านเรือน ความฐานคติความเชื่อว่าเป็นที่สถิตของดวงวิญญาณ ไม่ว่าจะเป็นเทพ เทวดา อารักษ์ หรือ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษด้วย ดังนั้น ด้วยความสำคัญนี้ในแถบพื้นที่ จึงมีฐานคติที่ว่าด้วยอำนาจลึกลับ และดวงวิญญาณ และสาเหตุที่มาของเหตุผล และจบลงที่พิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องอย่างมากในเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นนี้ และด้วยความเชื่อที่มีต่อดวงวิญญาณบรรพบุรุษมักมีความสอดคล้องกันในพิธีกรรมการสื่อสารดวงวิญญาณ ทำให้เกิดจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน จากการศึกษาพบว่า ดังนี้ (1) เพื่อหาสาเหตุที่เกิดขึ้น และแนวทางการแก้ไข (2) เพื่อเป็นกระบวนการหนึ่งในการหาคำตอบ และพยากรณ์ ทำนาย (3) เพื่อเป็นกระบวนการบำบัดรักษา

ความเชื่อ และพิธีกรรมท้องถิ่นที่มีการปฏิบัติกันมายาวนาน ดังนั้นจึงถือเป็นฐานคติหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกันที่ปรากฏในพิธีสื่อสารดวงวิญญาณของท้องถิ่นแถบจังหวัดสุรินทร์

4. กลุ่มชาติพันธุ์เขมรที่มีต่อพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณ พบว่า จากการวิเคราะห์พิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณ ที่เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า “มะมั่วด” เป็นการประกอบพิธีกรรมบูชาเพื่อสื่อถึงอำนาจภายนอก อำนาจเหนือธรรมชาติที่เรียกว่าดวงวิญญาณ ที่อาจเป็นวิญญาณบรรพบุรุษ เทวดา เทพเจ้า หรืออำนาจเหนือธรรมชาติอย่างใดอย่างหนึ่ง มีการบูชาแบบอย่างเฉพาะแบบแผนที่เป็นระเบียบพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดกันมาพิธีกรรมที่จัดขึ้นนั้นเพื่อการบูชา ไหว้เคารพต่ออำนาจที่ตนเชื่อ โดยระเบียบของพิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรจะเป็นเฉพาะ พิธีกรรมนี้มีการผสมผสานด้วยพิธีกรรม การไหว้ครู เคารพบรรพบุรุษ เช่น ไหว้การรำถวาย การขอขมาและการรักษาโดยผ่านพิธีกรรมการทำนายทายทักโดยอาศัยพิธีกรรมเป็นตัวผ่านเพื่อการสื่อสารถึงสิ่งที่ตนเคารพนับถือ หรือสถิตในกายตนให้รับอำนาจการบูชาแล้วแสดงตนโดยผ่านดนตรี เครื่องหอม เพลง ดนตรี การขับกล่อมและบทสวด ตลอดถึงการพยากรณ์ที่ต้องอาศัยพิธีกรรมด้วยเช่นกัน ฉะนั้นพิธีกรรมที่กลุ่มชนได้เชื่อต่อสิ่งใดนั้นจำเป็นต้องมีการจัดการประกอบพิธีกรรมขึ้นตามแบบที่ตนได้รับการถ่ายทอดมาเป็นต้น เช่น พิธีกรรมบวงสรวงเทวรูปตามปราสาท จะมีการบูชาและพิธีกรรมอีกอย่างหนึ่ง การทำพิธีเช่นไหว้บรรพบุรุษก็จะจัดพิธีกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ และพิธีกรรมมะมั่วด ก็จะมีการจัดตามรูปแบบฉบับตามคติที่ได้รับการถ่ายทอดมานั้น นี่จึงเป็นความสำคัญว่าทำไมกลุ่มชนเครื่องมือที่สามารถสื่อสารดวงวิญญาณได้มาแต่โบราณและประกอบเป็นพิธีกรรมที่กลุ่มชนได้รักษา สืบทอดมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

อภิปรายผล

การคงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ มีพบกลุ่มชาติพันธุ์เขมรกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ โดยความเชื่อเรื่องผีส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกัน แต่แตกต่างกันที่รายละเอียดการปฏิบัติเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เนื่องจากผู้ที่ทำพิธีกรรม หรือครุมะมั่วด จะต้องได้รับการถ่ายทอดรูปแบบและองค์ประกอบของการทำพิธีกรรมให้ครบถ้วน ไม่เช่นนั้นการรักษาจะไม่ได้ผล สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประทีป แซ่มย์ (2535 : 106) กล่าวว่า การประกอบพิธีกรรม จะต้องจัดทำขึ้นอย่างมีแบบแผน ต้องควบคุมด้วยคนที่เคยร่วมพิธีกรรม และมีความชำนาญ ไม่ที่จะเป็นการจัดสถานที่ การกำหนดวัน เวลา ที่เหมาะสม เครื่องประกอบพิธีกรรมจะต้องครบถ้วน รวมไปถึงดนตรีประกอบ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถรักษาคนป่วยได้ นอกจากนี้ฐานคติที่มีความเชื่อในดวงวิญญาณยังมีการสืบทอด รักษาขนบธรรมเนียมเอาไว้ ผ่านทางพิธีกรรมการเช่นไหว้ดวงวิญญาณในเทศกาลต่าง ๆ ของชุมชน และครัวเรือน เนื่องจากชุมชนให้ความสำคัญกับการพึ่งพาดวงวิญญาณในการแก้ไขปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง จนพิธีกรรมดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นประเพณีและเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปลัดเสกสรรค์ ชีรบุญญ และคณะ (2564 : 83) ที่ได้กล่าวถึงอิทธิพลความเชื่อในการรักษาโรคด้วยพิธีกรรมโจลมะมั่วด ประกอบด้วย อิทธิพลที่เกิดจากความเชื่อของคนในชุมชนชาวเขมรที่สืบทอดมายาวนาน ต้องเป็นคนที่มีประสบการณ์จากการรักษาเท่านั้นจึงจะเชื่อ อิทธิพลทางสังคม ซึ่งเกิดจากการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชน และอิทธิพลทางวัฒนธรรม ที่ชุมชนมองเห็นว่าพิธีกรรมโจลมะมั่วดมีคุณค่า เป็นประเพณีที่ดีงาม เห็นควรให้ได้รับการสืบทอดไปสู่ลูกหลาน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สารทิ ขาวดี (2554 : 186) กล่าวว่า พิธีกรรมสร้างความสามัคคีและเป็นสื่อกลางในการรวมตัวกันของลูกหลานคนในชุมชน สร้างความสนุกสนาน เพลิดเพลินให้กับคนในชุมชน อีกทั้งยังเป็นการช่วยสร้างเอกลักษณ์ให้แก่ท้องถิ่นของตน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระศิริชัย ปภัสโร และคณะ (2565 : 65) กล่าวว่า พิธีกรรมได้สร้างวัฒนธรรมการแสดงประกอบพิธีกรรม เช่น การร้อง การรำรำ เป็นต้น ซึ่งสร้างการอนุรักษ์คติธรรมที่ดีงามของคนในชุมชนทำให้พิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณ “มะมั่วด” จึงยังคงอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เขมรในจังหวัดสุรินทร์

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษา ด้านเพลง หรือ ดนตรีที่ใช้ในพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณว่ามีความสำคัญด้านจิตได้
สำนึกที่มีต่อมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์อย่างไร
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นว่ามีพิธีกรรมสื่อสารดวงวิญญาณหรือไม่ และมีความ
เหมือนหรือต่างกัน อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- ธยาอุส ขอเจริญ, พระครูโกศลศาสนวงศ์, พระธชชัย ขนดิโร, สุทัศน์ ประทุมแก้ว. (2563). พลวัตวัฒนธรรมของ
ประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น. วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 5(3),
179 - 191.
- นิโรธ ศรีมันตะ และ นงนุช นวพันธุ์. (2562). คติความเชื่อเรื่องผีสู่รูปแบบพื้นที่ว่างชุมชนและเรือนพักอาศัยพื้นถิ่น
ชาวเขมรถิ่นไทยในบริบทพื้นที่อีสานใต้. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล., 28(1), 35 - 49.
- ประทีป แชรรัมย์. (2535). พิธีกรรม มโนทัศน์ ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเขมร : ศึกษากรณีบ้านตะโกราย ตำบลบ้านบัว
อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์. การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา. มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- พระเกียรติวิทย์ อุตตสนโต. (2548). การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง: กรณีศึกษาใน
เขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์. พุทธศาสนามหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. พระนครศรีอยุธยา :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระนัด จารุณโณ (ยี่รัมย์), สงวน หล้าโพทนัน, พระครูวินัยธรรมรัตน์ เขมธโร. (2564). การศึกษาวิเคราะห์ความ
เชื่อและพิธีกรรมในการทำบุญแขวนโขนตา ของชาวจังหวัดสุรินทร์. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 6(2), 301
- 315.
- พระปลัดวิระชนม์ เขมวิโร, ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์, มณฑิรา สะแกทอง, รังสิทธิ วิทกเห็น, สงวน หล้าโพทนัน. (2560).
คติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมของชาวจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(2), 123 -
132.
- พระปลัดเสกสรร ชีรปัญญา, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, พระราชวิมลโมลี. (2564). ศึกษาอิทธิพลความเชื่อในการรักษาโรค
ด้วยพิธีกรรมโละมะมั่วตของชาวพุทธไทย เชื้อสายเขมร อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์. วารสารนวมทอง
แหงพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 8(2), 75 - 86.
- พระมหาวิระ สุขแสง. (2550). มโนทัศน์ : พิธีกรรมและความเชื่อของกลุ่มคนพูดภาษาเขมรถิ่นอำเภอกะสัง จังหวัด
บุรีรัมย์. การค้นคว้าอิสระ. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเขมรศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระศิริชัย ปภัสสร, ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, พระอธิการเวียง กิตติคุณโณ. (2565). ความเชื่อมะมั่วตของชุมชนชาวพุทธ
เชื้อสายเขมร ในตำบลกันทรารมย์ อำเภอกะสัง จังหวัดบุรีรัมย์. วารสารมหาจุฬาลงกรณ, 13(1), 59 - 66.
- โยสธารา ศิริภาพระภากร. (2557). ศึกษาความเชื่อในพิธีกรรมการเข้าทรงของชาวพุทธ : กรณีศึกษาชุมชน บ้านศาลา
สามัคคี ตำบลบ้านขบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์. วารสารนวมทองแหงพุทธศาสตร์ปริทรรศน์, 1(1),
207 - 218.

- ยโสธารา ศิริภาพระภากร, เกริกวุฒิ กันเที่ยง, พระครูสาธุกิจโกศล, สุริยา คลังฤทธิ์, เณริณเกียรติ แก้วหอม. (2564). มะม่วง พิธีกรรมการสื่อสารกับดวงวิญญาณของกลุ่มชาวไทยเชื้อสายเขมร. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 4(1), 74 – 97.
- สารภี ขาวดี. (2554). การศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรม “การโงมมะม่วง”: กรณีศึกษาจากชุมชนเขมร หมู่บ้านปรีอเกียน ตำบลนอกเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*, 7(2), 150 – 188.